

DTC, FORUM & IWVM (1996)

Communicatie met etnische minderheden. Een praktische informatiegids

Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum
ISBN 90 313 2109 5; Prijs f 55,00/Bfr. 1100;
304 pagina's

De samenstellers - *DTC* (onderdeel van de Rijksvoorlichtingsdienst), *FORUM* (Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling) en de *Interdepartementale Werkgroep Voorlichting Minderheden* - nemen de multiculturele realiteit van Nederland als vertrekpunt van deze eerste uitgave. Een ander uitgangspunt is het bewustzijn dat etnisch-culturele minderheidsgroepen andere informatiebehoeften kunnen hebben en zodoende anders (bijv. via andere kanalen, in de eigen taal, rekening houdend met godsdienstige en andere gebruiken, enzovoort) benaderd dienen te worden. Daar waar de hoofdtitel eerder doet vermoeden dat het om een essay gaat, compleet met achtergronden en contexten, helpt de ondertitel alle twijfel hieromtrent de wereld uit: deze bundel bevat vooral feitelijke gegevens, cijfermateriaal, adressen en takenpakket van organisaties die met en voor etnisch-culturele minderheden in Nederland actief zijn. Kortom, deze gids is een naslagwerk, rijk aan zeer verscheiden bronnenmateriaal, en wordt bovendien terecht in het woord vooraf als 'toegankelijk' aangekondigd.

Deel I (*Feitelijke gegevens per groep*) bestaat uit twee hoofdstukken, waarvan het eerste een serie basisgegevens bevat van maar liefst 40 alfabetisch gerangschikte etnisch-culturele groepen die deel uitmaken van de Nederlandse samenleving (van Afghanen via ex-Joegoslaven naar Zairezen). Het hiervoor geconsulteerde bronnenmateriaal is zeer divers (Centraal Bureau voor de Statistiek of CBS; Instituut voor Socio-logisch-Economisch Onderzoek of ISEO). Per etnische groep komen verschillende

hoofdrubrieken aan bod: sociaal-culturele achtergrond (bevolkingsgroep, herkomstland, taal, religie e.d.); kenmerken over aantallen en verblijf in Nederland (asielzoekers, naturalisaties, geografische spreiding e.d.). Ongetwijfeld behoren 'de reden van de komst naar Nederland' ('opties': vluchteling, koloniaal verleden, economische motieven, huwelijk) en de 'feestdagen' per groep van religieuze of nationale aard (zie ook bijlagen op pp. 285-290) tot de meest interessante data.

Vermeldenswaardig is hier het onderscheid dat wordt gemaakt tussen de doelgroepen van het Nederlandse minderhedenbeleid (Antillianen/Arubanen, Marokkanen, Surinamers en Turken) enerzijds en de overige etnische minderheidsgroepen anderzijds. Ondanks de veelheid en verscheidenheid van de data, zijn minpunten van het eerste hoofdstuk 1 de sterke afhankelijkheid van de hoeveelheid aangereikte gegevens naargelang van de numerieke aanwezigheid in Nederland van de betreffende groep en 2 het weinig specifieke karakter van de geboden informatie voor de communicatiedeskundige, voorlichter of reclamemaker die een bepaalde etnisch-culturele doelgroep wil bereiken. Voor een correcte inschatting van de data blijft de gebruiker met haar/zijn honger zitten en ziet zich genooddaakt om op zoek naar achtergrondinformatie bijkomende bronnen te raadplegen. Wanneer de lezer zich in het onderwerp heeft verdiept, levert de in deze gids aangereikte informatie slechts een geringe meerwaarde op.

In het tweede hoofdstuk van Deel I worden gegevens belicht met betrekking tot taalvaardigheid in het Nederlands, het lees-, kijk- en luistergedrag, informatiebehoefte en -zoekgedrag van de eerder vermelde doelgroepen van het Nederlandse minderhedenbeleid, evenwel aangevuld met cijfermateriaal van de Chinese minderheidsgroep. Nergens in de bundel wordt overigens een verantwoording gegeven voor de keuze van deze laatste groep, te meer daar

de numerieke verklaring, dat wil zeggen het aantal Chinese verblijfhouders in Nederland, geen afdoende verklaring biedt. Dit hoofdstuk, een verkorte versie van het vierde *Veldkamp Marktonderzoek* (uitgebracht in januari 1996), weet enigszins de geleverde kritiek op het eerste hoofdstuk te ondervangen: de lezer krijgt hier meer specifieke, diepgaande massamedia-gebonden informatie. Een interessante rubriek is ongetwijfeld die over het bereik van de overheidsvoorlichting, waarin de voorlichter na wat speurwerk in de overigens typografisch zeer verzorgde tabellen aan de weet komt dat bijvoorbeeld radio allerm minst het geschiktste medium is om bijvoorbeeld Antillianen te bereiken: pp. 94-95 geven aan dat de helft van de bevroegde respondenten de spot op de radio zeker niet zouden hebben gehoord, terwijl 59% onder hen de spot op de televisie in 69% van de gevallen zou hebben gezien... Drie leeftijdsgroepen zijn aan de orde: volwassenen (18+), jongeren (11-17) en kinderen (3-10). Soms zijn de observaties gebaseerd op uiterst geringe aantallen. Ter staving grijpen we terug naar het voorbeeld van Antilliaanse kinderen: amper 6 jongens en 5 meisjes werden ondervraagd! Op de koop toe worden die aantallen ook nog omgezet in percentages; deze praktijk doet op z'n minst methodologische vragen rijzen.

Ten slotte kan het tweede boekdeel (*Feitelijke algemene voorlichtingsgegevens*) zeker als een handig zoekinstrument voor Nederlandse voorlichters fungeren. Dit deel, onderverdeeld in zes hoofdstukken, maakt de gebruiker wegwijs in een brede waaier aan organisaties en instanties van algemene aard: van het *Centraal Bureau Arbeidsvoorziening*, via *Media*, *Campagnes* & *Allochtonen* naar allerlei mediakanalen waarlangs etnische minderheden kunnen worden bereikt (*Allochtonenkrant*, *Stichting Omroep Allochtonen*, *Migrantentelevisie Amsterdam*). Tevens worden organisaties opgesomd die aan informatieverstrekking, belangenbehartiging en/of aan rechtshulp-

verlening doen en als inspraakorgaan fungeren voor specifieke etnische minderheidsgroepen. Dit boekdeel bevat verder namen van specifieke en gespecialiseerde organisaties, bureaus en documentatiecentra van en voor migranten (van communicatieadvies en -onderzoek naar tolk- en vertaalbureaus). Ook wordt informatie over speerpunten in het minderhedenbeleid per ministerie en literatuur over en voorlichtingsmateriaal voor etnische minderheden aangereikt. In deze laatste rubriek werd duidelijk geen volledigheid nagestreefd, maar lag de nadruk bij de selectie op de praktische bruikbaarheid van de vermelde werken (naast boeken ook videobanden, diaserie's, geluidscassettes) in verschillende sectoren (communicatie en voorlichting, onderwijs en beroep, gezondheidszorg, opvang en integratie e.d.). De lijst met beschikbare literatuur en voorlichtingsmateriaal over etnische minderheden zou zeker aan bruikbaarheid winnen, indien aan de gebruiker een korte evaluatie van het materiaal zou worden geboden. Bovendien wordt steeds nieuw materiaal aangemaakt en gepubliceerd, zodat deze lijst snel zal gaan verouderen. Het zou daarom zeer interessant zijn dit naslagwerk in de toekomst ook in elektronische vorm beschikbaar te stellen.

Leen d'Haenens, vakgroep Communicatiewetenschap, Katholieke Universiteit Nijmegen

Jeffrey Arnett (1996)

Metalheads. Heavy music and adolescent alienation

Boulder, CO/Oxford: Westview Press
 ISBN 0 8133 2813 6; Prijs £ 10.95; 215 pagina's

'Heavy metal' heeft, vanwege zowel de typische kenmerken van de muziek als van haar fans, op meer communicatiewetenschappelijke aandacht kunnen rekenen dan de

meeste populaire muziekgenres. Meestal gebeurt dit vanuit bezorgdheid over de effecten van het beluisteren van deze muziek op haar fans of vanuit een verwondering over de populariteit van het genre bij vele jongeren. Arnetts bijdrage behoort eerder tot het tweede kamp, daar hij vooral geïnteresseerd is in de kenmerken van de fans en wat hen ertoe drijft deze muziek te verkiezen boven andere genres.

Zoals in vroeger onderzoek van Arnett speelt 'sensation seeking' (sensatiezucht) daarbij een belangrijke rol. Zo komt hij tot de bevinding dat heavy metal-fans getuigen van een grotere sensatiezucht dan hun leeftijdgenoten, niettegenstaande het toch al hogere niveau aan sensatiezucht dat sowieso kenmerkend is voor adolescenten. Dat deze sensatieliefhebbers zich juist tot heavy metal wendden, hoeft daarbij geen verwondering te wekken, daar deze muziekvorm gekenmerkt wordt door een hoge stimuleringsgraad.

Interessant is dat Arnett naast deze sensatiezucht bij de metalfans ook een grote mate van vervreemding van maatschappelijke instellingen (politiek, kerk) en de volwassenwereld aantreft; een vervreemding die volgens hem in mindere mate ook bij andere jongeren te bespeuren valt. Deze vervreemding wordt in de tekstuele thema's van heavy metal-songs weerspiegeld, zelfs in die mate dat het een soort heavy metal-ideologie uitmaakt. Hij wijt de vervreemding echter niet aan de invloed van de heavy metal-cultuur op de fans, maar ziet deze eerder als een uitlaatklep voor de vervreemding en de woede van de jongeren. Wel roept hij een falende socialisatie in gezin en maatschappij ter verantwoording. Deze falende socialisatie is dan een gevolg van een te ver doorgedreven individualisme in de Amerikaanse samenleving, dat hij als een hyperindividualisme aanduidt. Hierdoor gaan ouders - maar ook maatschappelijke socialiserende instellingen zoals de school - een te vrije en brede socialisatie van de jongere als ideaal vooropstel-

len. Ouders gaan, om de zelfverwezenlijking en het individualisme van het kind te bevorderen, zo weinig mogelijk grenzen stellen, en zich zo weinig mogelijk veelisend tegenover het kind opstellen. Deze grote vrijheid maakt het de jongere zeer moeilijk om een intieme band te ontwikkelen met niet-familieleden (hiermee worden zowel liefdes- als hechte vriendschapsbanden bedoeld), die zich vermoedelijk veel-eisender zullen opstellen. Dit leidt tot isolatie van de jongere, iets wat Arnett juist bij de metalfans ook vaststelt. Een ander gevolg van deze te grote vrijheid is een gebrek aan zelfbeheersing, dat tot problemen op school en in het beroepsleven van deze jongeren leidt. Onafhankelijkheid is de voor-naamste waarde in het Amerikaanse (of meer in het algemeen westerse?) gezin en niet de mogelijke interdependentie. Dit leidt, samen met de grote mobiliteit die kenmerkend is voor het Amerikaanse leven, tot een gebrek aan identiteitsopbouwende gemeenschapsbanden. Ook het gebrek aan participatie in het gezin en de gemeenschap leiden tot een gebrek aan betekenisgeving in het leven van de jongere, een leemte die dan opgevuld wordt door de heavy metal-cultuur, die voor deze adolescenten de enige, zij het erg nihilistische, betekenisgevende gemeenschap wordt.

Boeiend is ook het hoofdstuk waarin Arnett zich over de vrouwelijke metalfans buigt. Deze groep, een minderheid in de mannelijke metalwereld, gebruikt deze muziek eveneens als uitlaatklep voor hun vervreemding, maar hier treedt nog een bijkomende factor naar voren: het vrouwonvriendelijke karakter van de heavy metal-muziek. De vrouwelijke fans blijken zich hier goed van bewust te zijn, en dit maakt de muziek zelf voor hen tot een bijkomend element van vervreemding.

Er is een aantal problemen verbonden aan de visie van Arnett. Zo is het maatschappijbeeld dat uit dit werk te voorschijn komt

wel erg functionalistisch. Arnett stelt bijvoorbeeld een grote vervreemding van de jongeren ten opzichte van de maatschappelijke instituties vast en gaat dan onmiddellijk op zoek naar wat er mis is bij de jongeren die zich zo opstellen, zonder ooit te onderzoeken in welke mate het probleem zich binnen die instituties zelf bevindt. Het wekt dan ook geen verbazing dat Arnett onderzoeksresultaten verwerpt die een voorliefde voor heavy metal verklaren vanuit de vervreemdende gevolgen van juist het contact met de institutie onderwijs; dit mijns inziens ten onrechte. Een andere zaak waar hij in zijn kritiek op een volgens hem te vrije socialisatie van de Amerikaanse jongere gemakkelijk overheengaait, zijn de nadelen van een restrictieve socialisatie en maatschappij. Hij vervalt daarbij in een nostalgische visie waarbij de afgelopen vijftig jaren (van hyperindividualisme en vrije socialisatie) zonder meer als een van toenemende vervreemding wordt gezien. De toegenomen maatschappelijke stem van met name minderheidsgroeperingen en vrouwen, die - ondanks blijvende discriminatie en achterstelling - een meer open samenleving met zich meegebracht hebben, worden door hem genegeerd.

Het boek laat zich erg vlot lezen, iets waartoe de duidelijke structuur zeker bijdraagt; een theoretisch hoofdstuk wordt telkens afgewisseld met een kort profiel van een zogenaamde 'metalhead'. Niettegenstaande de kritiek die op dit werk te leveren valt, is het juist door de provocerende visie die erin schuilt een 'must read' voor eenieder die geïnteresseerd is in jongerencultuur en muziekgebruik.

Daniel Muijs, departement Communicatiewetenschap, Katholieke Universiteit Leuven

Arthur Asa Berger (1995)

Essentials of mass communication theory

London: Sage

ISBN 0 8039 7357 8 (pbk); Prijs f 47,40/Bfr. 950; 208 pagina's

Essentials of mass communication theory van Arthur Asa Berger is een inleidend boek over massacommunicatietheorie, bedoeld voor studenten op propedeuse-niveau. Het eerste en inleidende hoofdstuk begint, letterlijk, bij de student ('Let's start this book about mass communication with you, the reader') en mogelijke situaties waarin hij of zij zich bevindt: luisterend naar de radio of een cd, of kijkend naar de tv. Hieruit vloeit als vanzelf Bergers uitleg voort over de opzet van het boek, rond wat hij de 'five focal points' noemt; de 'basic areas of concern'. Deze vijf thema's, die in de hoofdstukken 2 tot en met 6 aan bod komen zijn: 'artworks or texts (which are the content of the media), artists (who create works carried by the media), audiences (who read, listen to, and see mass-mediated works), America or society (where the audiences are found), and a medium (which not only carries texts but affects them)' (p. 1).

Een docent die in sociale wetenschappen geschoold is zal vreemd opkijken bij deze indeling, vooral bij de twee hoofdstukken getiteld *The artwork (or text)* en *The artist*. Maar als hij Letteren gestudeerd heeft dan herkent hij in deze indeling wellicht het bekende schema van de literatuurwetenschapper Abrams, uit diens boek *The mirror and the lamp* (enige uitleg hierover krijgen we overigens pas in hoofdstuk 2).

Abrams maakte zijn schema, dat bestaat uit de vier elementen 'artist, work, universe, and audience' en hun onderlinge relaties (Abrams, 1958, p. 6), om nogal uiteenlopende esthetische theorieën met elkaar te kunnen vergelijken, en zodoende in te gaan op een verschuiving in het vroeg negentiende-eeuwse denken over kunst c.q.

poëzie. Berger voegt aan dit schema een vijfde element toe, namelijk media, en vervangt 'universe' door 'America/society' '(...) because my concerns are different. (...) I am interested in studying mass communication' (zie p. 41 e.v.). Geen erg diepgaand argument helaas en ook elders in het boek zoekt de lezer tevergeefs naar uitleg over waarom Berger juist dit uitgangspunt hanteert. Bergers eigen positie binnen de communicatiewetenschap (pen) wordt er niet duidelijker op, maar voor een beoordeling over de bruikbaarheid van het boek voor beginners is dat misschien ook niet noodzakelijk.

Een van de voordelen van Bergers benadering is dat hij onderwerpen belicht die bij alle huidige aandacht voor de ontvanger steeds meer ondergesneeuwd raken, bijvoorbeeld de al genoemde 'artworks' en 'artists' (respectievelijk hoofdstuk 2 en 6). Daarnaast valt vooral de aandacht op voor wat je zou kunnen omschrijven als de esthetische kant van massacommunicatie. Berger verstaat hieronder, op het niveau van de boodschap, de esthetische elementen in een tekst, zoals het gebruik van licht, kleur, geluid of camerastandpunt, maar ook de impact van een acteerprestatie. Het slechts tellen van gewelddadige scènes in een tv-programma bijvoorbeeld hoeft weinig te betekenen als niet ook gekeken wordt naar hoe een scène in elkaar zit. 'The way a scene is shot (...) gives a sense of the importance of what we are seeing relative to other images and events', aldus Berger (zie onder andere de paragraaf *The neglected matter of media aesthetics* in hoofdstuk 3; ook in andere hoofdstukken gaat Berger hierop in).

Het bezwaar evenwel van het boek is dat Berger naar verhouding veel aandacht schenkt aan ideeën en theorieën waarvan je je kunt afvragen of die wel zo 'essential' zijn als de titel doet vermoeden. In het hoofdstuk over *The audience* bijvoorbeeld staat behalve een voor de hand liggende bespreking van onder meer de uses-and-grati-

ficationsbenadering, een bespreking van de ideeën van psycholoog Erikson over levenscycli, een model van politicoloog Wildavsky over politieke culturen en Eco's ideeën over het coderen en decoderen van teksten. Aandacht voor bijvoorbeeld de interpretatieve onderzoeksbenadering was hier misschien beter op zijn plaats geweest.

Concluderend zou je kunnen stellen dat *Essentials of mass communication theory* een goed leesbaar, dat wil zeggen helder boek is, zowel qua taalgebruik (hoewel soms wat kinderachtig van toon) als opzet. De eigenzinnige benadering biedt een brede kijk op wat er aan ideeën en theorieën over massacommunicatie voorhanden is. Dit vormt de kracht van het boek, maar tevens is het ook een zwakte.

Marinia Verbeek, freelance tekstschrijver

Literatuur

Abrams, M.H. (1958). *The mirror and the lamp: Romantic theory and the critical tradition*. New York: W.W. Norton.